

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת מכות - דף יט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

עיקר דיני תרומות ומעשרות

לומדים אנו לאורך הסוגיא כמה וכמה פרטים שהם עקרי הדינים בקצרה לדיני תרומות ומעשרות, מעשר שני אין נוהג עתה ואין אוכלים אותו בירושלים, אי"כ צריך לדעת מה עושים היום עם מעשר שני. מעשר שני שנלקט בתוך ירושלים אינו יכול לצאת, מה עושים היום. בשלהי הדף מבואר אדם שקטף תאנה והפריש בתאנה עצמה תרומה מעשר ראשון ושני, ואכל את התאנה אם הוא כהן חסר כאן רק תרומת מעשר, אם הוא ישראל מתחייב אף על תרומה שאכל, מדוע לא חייב על מעשר ראשון שאכל, האם זה מותר לזרים, ונסה להביא בקצרה את סדר הפרשת התרומות ומעשרות וכתבו דבר זה בעבר.

בסדר עיקר חוב תרומות ומעשרות: א. תרומה גדולה. ישראל נותן לכהן. מעיקר הדיון, חיטה אחת פוטרת את הכרי. "עין יפה", אחד מארבעים. "עין בינונית", אחד מחמישים. "עין רעה" אחד משישים. נוהג בכל השנים למעט שנת השמיטה. ולכן ביאר רש"י (ביצה יג ד"ה מחשב) שאפשר להפריש "מאומד", כיון שמדין תורה אין שיעור. מה הכוונה "באומר ובמחשבה"? ביאר רש"י, (ד"ה ובמחשבה) נותן עינו בצד זה ואוכל בצד אחר. מבואר שלא צריך דיבור כלל לצורך הפרשה. רש"י בבכורות (נט, א) ביאר, שצריך לומר אף שלא צריך ההפרשה. ברע"א (ש"ת קמא ס' כט) נקט, שמדין תורה מספיק מחשבה. ורבנן הצריכו, הפרשה בפה.

ב. מעשר ראשון. ישראל נותן ללווי, לאחר שהפריש תרומה לכהן. נוהג בכל השנים למעט שנת השמיטה. אולם לוי שנטל מעשר בעוד התבואה הייתה מחוברת לקרקע (הקדים בשבילים) חל שם מעשר כדי לחייב את הלוי בתרומת מעשר. אולם הלוי עשה שלא כדין.

בסוגיא ב"מ יג, ב כמבואר בתוס', שקנסו את הלויים שאינם מקבלים מעשר לבדם אלא אף לכהן. דעת הרמב"ם (הלכות מעשרות א, ד) לפי ביאור הב"י (שלא) ועוד, שעזרא קנס רק לדורו. ועי' עוד בראשונים בכתובות (כ, א) במה שביארו. ודעת המאירי שעזרא לא עקר את התקנה לתת ללווי. אלא קנס שכאשר יש כהן לתת לו. אולם אפשר אף לתת ללווי. וכן עי' ברדב"ז (בהלכות מעשר פא, ד).

בש"ע (יו"ד ס' שלא, ט) פסק המחבר שנותן ללווי והרמ"א נקט ש"א אף לכהן. (הגרא"א הוכיח שעזרא קנס רק לדורו והסוגיות שנותן לכהן צריכים תלמוד).

ג. תרומת מעשר. לוי שקיבל מישראל מעשר, מפריש לכהן. נוהג בכל השנים למעט שנת השמיטה. ד. מעשר שני. בעל הפירות מעלה אותם לירושלים ואוכלם בקדושה ובהטרה. אם אינו יכול לעלות את הפירות, מחללם על מעות ומעלה אותם לירושלים. ושם רוכש דבר מאכל כפי ההלכות הידועות. נוהג בשנים א' ב' ד', למניין השמיטה.

ה. מעשר עני. בשנים ג' ו' למניין השמיטה, כאשר לא מפרישים מעשר שני, מפרישים מעשר עני ונותן לעניים חלקם.

קביעת השנים למעשרות: תבואה קטניות וירקות, א' תשרי. ובפירות האילן, טו' בשבט. אולם השייכות לשנת המעשר תלויה בשלב בגידול. בתבואה קטניות זיתים וענבים, כאשר הגיעו לשליש גידול לפני ר"ה שלהם. ירקות לפי זמן הלקיטה. ושאר פירות האילן לפי תוספת הפרי. ונחלקו האם שלב נפילת הפרח או שליש פרי. עי' רמב"ם (פ"ב ממעשר) ובנו"כ.

תרומות ומעשרות בזמן הזה

לטמא את הפירות: לפני ההפרשה נוהגים לטמא את הפירות ע"י הכשרתם לקבל טומאה באחד משבעה משקים ונגיעה בהם. כדי שיהיה אפשר לאבד את הפירות שהופרשו בדרך כבוד ולא לאבדם בהתרתם. בדר"כ אין נפק"מ בימינו היות ובין כך בבית האריזה נשטפים הפירות לדעת.

ההפרשה צריכה להיות "מן המוקף" היינו שבשעת ההפרשה כל הפירות יהיו סמוכים וקרובים זה לזה. (הפריש שלא מן המוקף, בדיעבד יצא). ההפרשה צריכה להיות ממין על מינו. (אפשר להפריש מב' סוגי זנים של אותו פרי).

לצורך "תרומה", מפרידים באופן פיזי קצת יותר מאחד חלקי תאנה (+1%) ומניחים ע"י הפירות. בטבל ודאי מברך. בדמאי אינו מברך. (ומאבדו, לכתחילה ע"י שריפה. או שמוח באשפה בכבוד הראוי לתרומה טמאה ע"כ יטוף בירי וכד')

"מעשר ראשון" יש נוהגים לתת ללווי. ועי' בחזו"א שביעית (ס' ה' אות יב) שאינם מוחזקים בתורת לווים. אולם אם תפס בן לוי אין להוציא מידו. (עי' במשפטי ארץ תר"מ שדעת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א שאחת הסיבות שקשה לסמוך על הפרשת תרומת לוי הסיטונאים היות ואם תפס לוי אין מוצאים מידו. וצ"ע אם הסותרים הגדולים באמת יתנו ויטכימו.) בדמאי, אי"צ להפריש מעשר ראשון שהיה כפי המבואר בסוגיא בגיטין על הללוי להביא ראייה שמגיע לו ופירות אלו עד עתה היו טבל. (ועי' לעיל האם בזמן הזה נותנים לכהן).

בשנת "מעשר שני" בטבל ודאי מברך על פדיון מעשר שני. ובדמאי מוסיף את הנוסח על פדיון מע"ש. בזמן בית המקדש היו מעלים את הפירות של מעשר שני לירושלים. אולם עתה מחללים אותם על מטבע היוצאת באותה מדינה. אמנם בזמן שנוהג מעשר שני, צריך לחללו על שווי אולם עתה מחללים על שוה פרוטה. (אמנם פירות מעשר שני שערכם פחות משהו פרוטה לא ניתן לחללם על מטבע

"רגיל" אלא על מטבע הנקרא בפי חז"ל "פרוטה חמורה", כלומר מטבע שכבר פעם אחת חיללו עליה מע"ש. ולכתחילה שנעשה בו חילול על פירות מע"ש מהתורה היינו דגן תרוש ויצהר.) בירושלים, המפרישים מטבל ודאי צריכים להקפיד לטמא את הפירות קודם ההפרשה היות ופירות מע"ש הנמצאים בין החומות לא ניתנים לחילול. ע"כ שיטמא קודם לכן. (לא אחר שיפריש היות ואין לטמא תרומה בידיים) או שיוציאם מחוץ לירושלים ויפריש בחוץ. (הפריש בעודם טהורים בין חומות ירושלים יעמדו עד שירקבו.)

"מעשר עני", בשנים שדינם להפריש מעשר עני. צריך לתת את המעשר לעני. אם לא נותן גזל מתנות עניים. (אולם ההפרשה חלה ומותרים הפירות באכילה.) וצריך לתת את הפירות עצמם או שיש לו הסכם עם העני להיות מפריש מחלקו ולתת לו כסף בשווי וכד'. אולם בדמאי, על העני להביא ראייה שמגיע לו.

נושא: ביכורים. קודשים קלים מחוץ לחומה.

אמר רבא בר אבא בשם רבי יצחק, זר האוכל ביכורים חייב מיתה משעה שנכנסו לעזרה וראו פני הבית. מבואר הגמ' שסבר כשיטת רבי אליעזר שאמר לגבי ביכורים שלא נכנסו למרי וחלק בפנים וחלק בחוץ, החלק שבפנים קודש לכל דבריו, והנותר בחוץ חולין לכל דבריו.

אמר רב בשם רבי יוסי ג' הלכות מג' זקנים, רבי ישמעאל אמר, בזמן הזה אין לעלות מעשר שני לירושלים ולאכלו בלא פדיון, ולמד מבכור שצריך להביאו לירושלים ואינו נוהג אלא בפני הבית, כך מעשר שני. ואמנם יש חומרה לבכור שיש בו מתן דמים ואומרים, ויכחו ביכורים שיש בהם חומרה שיש בהם הנחה, והם רק בפני הבית. אלא יש היקש בכור למעשר שנוהג רק בפני הבית, והוכיח רב ששת מהם שאמר רבי ישמעאל שביכורים יש חומרה של הנחה ולא אמר חומרה של קריאה, בהכרח רק הנחה מעכבת.

דוחה רב אשי, אמנם אין עיכב בקריאה אבל יש מצווה, ומדוע מצוות קריאה לא מהווה חומרה ביחס לבכור, אלא לא הזכיר רבי ישמעאל קריאה כיון שלא נוהג תמיד, כביכורי גר שאינו יכול לומר "לאבותינו".

שואלת הגמ' מדוע זקק רבי ישמעאל להיקש, והרי יכל להשיב שבכור יוכיח שאין בו הנחה ובכ"ז אינו אלא בפני הבית וכו', אלא יש לפורח שיש בבכור וביכורים צד מזהב משא"כ במעשר שני.

ביאר רבנא, שהיה פשוט לרבי ישמעאל דינו של בכור שנוהג רק בפני הבית, ואילו במעשר שני דן, למרות שלכאורה היה צריך להיות עניינם שווה שיתלו אם קדושה ראשונה קדושה לשענה ולעדת לבא או רק לשענה. וסבר רבי ישמעאל שקדושה רק לשענה, ומדובר שנתקדש דמו של בכור קודם החרב, ויש היקש בשר לדם שאינו אלא בפני הבית. והיקש מעשר שני לבכור. ואמנם יש בקדושים כלל שאין דבר הלמד בהקש חוזר ומלמד, למ"ד שהכללים נקבעים לפי הלמד, מעשר דגן מוגדר לחולין. למ"ד שלא ניתן ללמוד היות והכללים נקבעים לפי הלמד, צריך לומר, שדם ובשר דין אחד להם.

האכל קדשי קודשים מחוץ לקלעים, קדשים קלים או מע"ש חוץ לחומה, לוקה. ואמנם למדנו בתחילת הפרק חוב מלקות לאוכל מע"ש והקדש שלא נפדו, ביאר רבי יוסי בר חנינא משנתנו המעשר טהור והאוכל טהור, ואיסורו שאכל מחוץ לחומה. במשנה בתחילת הפרק, אכל בירושלים אבל האוכל והמעשר היו טמאים.

המקור לאוכל טמא שלוקה, רבי שמעון אמר, ולא בערתי ממנו בטמא" בין המעשר טמא והאוכל טהור, או האוכל טמא והמעשר טהור. אזהרה על אכילה, טומאת האדם" ולא יאכל טהורים, טומאת המעשר למדו מהנאמר אצל בכור בעל מום שמותרים לאוכלו טמא וטהור, משא"כ באלו אסור לאכל בטומאה.

מעשר שני שנטמא יש לו פדיון בירושלים, אף שטהור שנכנס אין לו פדיון בירושלים, דרש רבי אליעזר, כי לא תוכל שאתו" "שאת" לשון אכילה ואם אינך יכול לאוכלו יש לו פדיון, ואפילו אינך יכול לאכל מחוץ שנטמא בירושלים.

אמר רב ביבי בשם רב אסי, מע"ש טהור נפדה אפילו פסיעה אחת קודם ירושלים, שנאמר "כי לא תוכל שאתו", המחוסר נישאה והבאה יש לו פדיון. ונתן לדרוש את ב' הדרשות שהיה יכול להיות כתוב "לא תוכל לאכלו" או "לא תוכל ליטלו".

אדם בחוץ ומשאו כבר בפנים, קלטוהו מחיצות וא"ל לפדות. הסתפקו רב חנינא ורב הושעיא באופן שהאדם בפנים ומשאו בחוץ האם המעשר מוגדר שנמצא בירושלים ולא יהיה לו פדיון, או לא. למד ההוא סבא בבית מדרשו של רשב"י "כי ירחק ממך המקום" והכוונה אי אפשר קיום, ואם היה אוכל טבל גמור היה לוקה רק אחד. הסתפק רב פפא באופן שהמשא נמצא על קנה, ולא חמש על כתפו של האדם שכבר נכנס. תיקו.

אמר רבי אסי בשם רבי יוחנן, לאחר שנכנס לפנים מן החומה אם אכלו בחוץ חייב שנאמר "לפני ד' אליקך תאכלנו" אם היה ראוי להוות לפני ד', יש בו חויב. מבואר בברייתא שאמר רבי יוסי קטף תאנה ואמר התרומה הפוקצה, מעשר ראשון בצפון, מע"ש בדרום. אם הוא כהן ונמצא בירושלים, או שהייתה שנת מעשר עני והיה בבבלין, ואכל תאנה זו לוקה רק מעשר תרומת מעשר. אם היה זר לוקה ב' משום שאכל תרומה, ואכל טבל של תרומת מעשר. ואם היה אוכל טבל גמור היה לוקה רק אחד. מדקדקת הגמ' שמבואר שהיה בירושלים, ואם לא היה בירושלים היה לוקה ג', כיון שאכל מעשר שני מחוץ לירושלים והרי מדובר לפני שראה את החומות. מבואר הגמ' מדובר שהכניס והוציאו את התאנה מירושלים. והחידוש, א. באופן שהכניס את התאנה טבל והוציאה טבל, וכיון שסבר שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו נחשב כאילו כבר נתנם מעשר שני וראה את פני ירושלים. וביאר רבה שדן זה שגלטו המחיצות את הטבל מחמת מתנות כמי שהורמו הוא דין מהתורה, ומדקדק פירות שנגמרו מלאכתם והיו בירושלים ויצאו סבורים ב"ה שיפדה המע"ש ויאכלו בכל מקום, כיון שדן מחיצה לקלוט רק דק מדרבנן ומדור רק על פירות מותקנים ולא על מה שהיה בירושלים בעודו טבל. ב. לדעת רבנא, היה בירושלים והחזיק קנה שהיו תלוים בו פירות מחוץ לירושלים, ונחשב שהם בירושלים ונפשוט את ספיקו של ר"פ לעיל.